

Türk Toplumunda Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Faydasına İnanma ve Bu Yöntemlere Başvurma Örüntüleri

Believing in the Benefits of Traditional Treatment Methods and Patterns of Using These Methods in Turkish Society

Sinan YILMAZ¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Doi: 10.48146/odusobiad.809481

Öz

İnsanoğlu, dünyada var oluşuyla birlikte hastalık olgusuyla karşılaşmış ve sağlığını korumak için sürekli olarak farklı tedavi yöntemleri geliştirme arayışına girmiştir. Son birkaç yüzyıla kadar uygulanan geleneksel tedavi yöntemleri, toplumlara göre farklılaşsalar da daha çok tecrübeye dayalı olmaları ve metafizik olguları da kapsamaları yönüyle birbirleriyle benzeşmektedir. Modern tıp anlayışının ortaya çıkmasıyla, geleneksel tedavi yöntemleri büyük ölçüde bir kenara bırakılmış ve hatta pek çoğunun yanlış ve zararlı olduğu tartışılmıştır. Ancak geleneksel tedavi yöntemlerinin pek çoğu kültürel aktarım yoluyla nesilden nesile aktarılarak toplumların farklı kesimlerinde uygulanmaya devam etmiştir. Günümüzde bu tedavi yöntemlerinin bir kısmının faydalı olabileceği yeniden tartışılmaya başlanmış ve bu bağlamda, geleneksel tedavi yöntemlerinin bir kısmı bilimsel olarak da kabul görmeye başlamıştır. Bu araştırmada, Türk toplumunda geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ve bu yöntemlere başvurma örüntülerinin neler olduğu incelenmektedir. Araştırmanın giriş kısmında, ilgili literatür taranarak konu ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Uygulamalı araştırma bölümünde ise geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ve geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama ile ilgili 13'er sorudan oluşan iki ölçek 400 kişiden oluşan bir örneklem grubuna uygulanarak elde edilen bulgular Faktör Analizi ile değerlendirilmiştir. Her iki ölçekten elde edilen 4 alt boyutla ilgili ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır. Geleneksel tedavi yöntemleri içerisinde hem inanç ve hem de uygulama boyutunda en yüksek faktör yüküne sahip olan uygulamaların Hacamat ve Sülük tedavisi olduğu tespit edilmiştir. İnanç boyutunda, en düşük faktör yüküne sahip olan öge Doktora gitmeden tavsiye üzerine eczaneden ilaç almak olmuştur. Uygulama boyutunda ise en düşük faktör yüküne sahip olan öge Bitkisel ilaçla tedavi olmak olmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, inanç boyutu söz konusu olduğunda geleneksel tedavi yöntemlerini benimsemeye fayda ve bilimselliğin ön plana çıktığı, uygulama boyutunda ise kolay erişilebilirlik, düşük maliyet vb. farklı hususların da etkili olduğu tespiti yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sağlık sosyolojisi, Geleneksel Tedavi, Bitkisel tedavi, Halk hekimliği, Alternatif tıp

Abstract

With its existence in the world, human beings have encountered the phenomenon of disease and have constantly sought to develop different treatment methods to protect their health. Traditional treatment methods which applied until the last few centuries, although they differ according to the societies, are similar to each other in the way that they are mostly based on experience and include metaphysical phenomena. With the emergence of modern medical understanding, traditional treatment methods have been largely abandoned and even argued that many of them are wrong and harmful. However, many of the traditional treatment methods continued to be applied in different segments of societies by being passed down from generation to generation through cultural transmission. Today, it has begun to be discussed again that some of these treatment methods may be beneficial, and in this context, some of the traditional treatment methods have started to be scientifically accepted. In this study, the patterns of believing in the benefits of traditional treatment methods and using these methods in Turkish society are examined. In the introduction part of the study, a general evaluation was made by scanning the relevant literature. In the applied research part, the findings obtained by applying two scales consisting of 13 questions about believing the benefits of traditional treatment methods and applying traditional treatment methods to a sample group of 400 people were evaluated with Factor Analysis. Detailed evaluations were made on 4 sub-dimensions obtained from both scales. It has been determined that among traditional treatment methods, Cupping therapy and Leech therapy have the highest factor load in both belief and practice dimensions. In the belief dimension, the component with the lowest factor load was buying drugs from the pharmacy upon recommendation without going to a doctor. In the application dimension, the item with the lowest factor load was treatment with herbal medicine. These results show that when it comes to the dimension of belief, the benefit and scientificity are at the forefront in adopting traditional treatment methods, while in the application dimension, different issues such as easy accessibility, low cost, etc. are also effective.

Keywords: Traditional Treatment, Herbal therapy, Folk medicine, Alternative medicine, Sociology of medicine

Extended Abstract

Today, concepts such as traditional treatment methods or folk medicine refer to the treatment methods that are partially or largely accepted by the society, which are excluded from modern medical practices that have been reshaped in line with the new scientific understanding that emerged after the industrial revolution. An important part of these practices are had been applied by traditional healers before the emergence of modern medicine and reached today through cultural transfer. It is possible to see the traces of these practices in different regions and societies from China to Africa.

It can be said that the treatment methods used in the world before the advent of modern medicine were quite similar to each other. These methods are generally shaped on two main factors. These are applications such as herbal remedies or methods of banishing the disease through metaphysical phenomena such as magic and blowing (Rukyah).

Factors such as insufficient knowledge about the source of diseases or being desperate in the face of limited treatment opportunities have forced human beings to find healing by turning to metaphysical facts. As anthropological research shows, tribal wizards, who are the ancestors of modern doctors, tried to expel these evil spirits by using magical elements, thinking that evil spirits entered the patient when they failed to cure diseases. With these practices, tribal wizards actually fulfilled the function of relieving the patient that psychologists have undertaken today, perhaps without being aware.

In the last few centuries, in parallel with the progress of science, it has been inevitable that knowledge and practices in medicine have changed. Although modern medicine is highly developed in the diagnosis and treatment of diseases, it continues to be incapable of treating many diseases. This situation pushes both patients and doctors to seek alternative methods and applications. Some of these alternatives consist of applying the ancient treatment methods, which we call traditional treatment methods, exactly or similarly.

Such practices continue as similar or different practices in different parts of the world and some of these practices are also permitted by laws. In this context, Turkey has been published a regulation by the Ministry of Health bearing the date October 27, 2014 named as Regulation on Traditional and Complementary Medicine Practices.

Researches show that alternative treatment methods are used intensely by developed countries as well as developing countries. Traditional and complementary treatment methods are sometimes based on different reasons such as protection from the unwanted effects of conventional medicine, beyond seeking a treatment. Some studies add factors such as being easy to access or to be cheap for using the traditional treatment methods.

The reason why traditional treatment methods attract more attention in recent years is that the acceptance of conventional medicine some of these traditional methods. As the research data reveal, as long as people's need for treatment continues, the search for alternative methods will continue. Therefore, discussions about traditional treatment methods will continue on the axis of good and bad practices.

In this study, in which quantitative research design was used, factor analysis was carried out by using previously unpublished data of a survey study consisting of two different scales prepared by researchers together for a master's thesis named "The Social Reflections of Traditional Treatment Methods: The Case of Karabük". In the thesis, Practicing and Believing in the benefits of traditional treatment methods were analyzed. The survey questions were directed to 400 individuals in different ages, education, gender, place of residence (village-city center) and socio-economic status. Area sampling method, one of the probability-based sampling methods, was used in sample selection. Research findings were analyzed and interpreted with the SPSS program. The demographic characteristics of the participants and the frequency distribution of the answers are shown by combining them in a single table. In addition, the relationship between variables was analyzed using a chi-square analysis and some findings that were considered as important were also evaluated. Croanbach's Alpha values were checked to determine the validity and reliability of the scales. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) and Bartlett sphericity tests were conducted to determine the validity of the factor analysis.

Although the items in both scales developed for believing and applying traditional treatment methods were the same, it was observed that there were some differences in sub-dimensions as a result of factor analysis. The main reason for this differentiation is that the mentioned methods contain one or more features of elements such as religion, culture, tradition and superstition. Components with differing dimensions of belief and prac-

tice are listed as visiting a tomb, pouring lead, and using drugs without going to a doctor. Although the belief of going to the tomb of a religious person is perceived as a completely religious-based attitude at first glance, in daily life, it could be seen that it is an attitude based on tradition and personal beliefs rather than religion. As a matter of fact, some statements of the religious authorities about the practices made during the visits to the tomb of religious persons support the thesis that some of these practices are cultural rather than religious. Appealing to a healer has a factor load in the sub-dimension of traditional treatment methods based on both traditions and religion. This finding shows that religious motifs are generally used in these practices.

In the study, it was determined that among the traditional treatment methods examined with factor analysis, the practices with the highest factor load in both belief and practice dimensions were Cupping and Leech therapy. In the belief dimension, the item with the lowest factor load was buying drugs from the pharmacy upon recommendation without going to a doctor. In the application dimension, the item with the lowest factor load was treatment with herbal medicine. These results show that when it comes to the dimension of belief, the benefit and scientificity are at the forefront in adopting traditional treatment methods, while in the application dimension, other factors such as easy accessibility, low cost, etc. are also effective.

Giriş

Günümüzde geleneksel tedavi yöntemleri ya da halk hekimliği gibi kavramlar, sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan yeni bilim anlayışı doğrultusunda yeniden şekillenen modern tıp uygulamalarının dışında kalan ve toplum tarafından kısmen ya da büyük ölçüde kabul gören tedavi yöntemlerine işaret etmektedir. Bu uygulamaların önemli bir kısmı, modern tıp ortaya çıkmadan önce tabipler ya da halk hekimleri tarafından uygulanan ve kültürel aktarım yoluyla günümüze kadar ulaşan uygulamalardır. Çin'den Afrika'ya kadar farklı bölge ve toplumlarda bu uygulamaların izlerini görmek mümkündür (Aslan vd., 2016).

Modern tıbbın ortaya çıkışından önce dünya üzerinde uygulanan tedavi yöntemlerinin birbirleriyle oldukça benzeştiği söylenebilir. Bu yöntemler de genellikle iki ana unsur üzerinde şekillenmektedir. Bunlar; bitkisel tedavi kürleri ya da büyü ve rukye gibi metafizik olgular yoluyla hastalığı defetme yöntemleridir (Yılmaz, 2014).

Hastalıkların kaynağı konusundaki yetersiz bilgiler ya da tedavi imkanlarının kısıtlı olması karşısında çaresiz kalma gibi olgular, insanoğlunu zorunlu olarak metafizik olgulara yönelerek şifa bulmaya yöneltmiştir. Antropolojik araştırmaların da gösterdiği üzere günümüzdeki modern tabiplerin atası olan kabile büyücüleri, hastalıkları tedavi etme konusunda başarısız olduklarında hastanın içine kötü ruhların girdiği düşüncesiyle büyüsel unsurlardan faydalanarak bu kötü ruhları kovmaya çalışmışlardır (Tek, 2019). Kabile büyücüleri aslında bu uygulamalar ile belki de farkında olmadan günümüzde psikologların üstlenmiş olduğu hastayı rahatlatma işlevini yerine getirmişlerdir (Haviland vd., 2006).

Son birkaç yüzyılda, bilimin ilerlemesine paralel olarak tıp konusundaki bilgi ve uygulamaların da değişmesi kaçınılmaz olmuştur. Modern tıp, hastalıkların teşhisi ve tedavisi noktasında son derece gelişmiş olsa da pek çok hastalığın tedavisi noktasında aciz kalmaya devam etmektedir. Bu durum hem hastaları ve hem de hekimleri alternatif yöntem ve uygulama arayışına itmektedir. Bu alternatiflerin bir kısmı ise geleneksel tedavi yöntemleri adını verdiğimiz kadim tedavi yöntemlerinin aynen ya da benzer şekilde uygulanmasından ibarettir.

Bu tür uygulamalar dünyanın farklı bölgelerinde benzer ya da farklı uygulamalar şeklinde devam etmekte ve bu uygulamaların bir kısmına kanunlarla da müsaade edilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de de Sağlık Bakanlığı tarafından 27 Ekim 2014 tarih ve 29158 sayılı Resmi Gazete'de Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği adını taşıyan bir yönetmelik yayımlanmıştır. Yönetmelik ekinde yer alan tedavi yöntemleri incelendiğinde kendi tıp geleneğimizde var olan uygulamaların yanında farklı ülke ve toplumların geleneksel tedavi yöntemleri arasında yer alan ve özellikle dünya geneline de yayılmış bulunan bazı tedavi yöntemlerinin de bulunduğu göze çarpmaktadır.

Yönetmelik gereği, Ünite ve Uygulama Merkezlerinde yapılmasına izin verilen Geleneksel ve Tamamlayıcı tıp uygulamaları ve tanımları aşağıdaki şekildedir:

Akupunktur: İğne, lazer ışınları, elektrik stimülasyonu, kupa, kulak için tohum, iğne ya da manyetik topçuklar, termik stimülasyon, akupres ve ses veya elektrik ve manyetik titreşimler gibi uyarı yöntemleri ile vücuttaki özel noktaların uyarılması suretiyle yapılan uygulamadır.

Apiterapi: Arı ve arı ürünlerinin bazı hastalıkların tedavisinde tamamlayıcı ve destekleyici olarak kullanılmasıdır.

Fitoterapi: Geleneksel bitkisel tıbbi ürünler ve bitkisel ilaçlarla yapılan tıbbi tedavi yöntemidir.

Hipnoz: Telkin yoluyla diğer bir kişinin bilinç ve farkındalık, vücut, hisler, duygular, düşünceler, hafıza veya davranışlarında değişiklik elde etmek üzere tasarlanmış veya bu sonucu ortaya çıkaran işlemdir.

Sülük Uygulaması: Steril sülük kullanılarak yapılan uygulamadır.

Homeopati: Kişiye özgü seçilmiş homeopatik ilaçlar ile sağlık durumunu iyileştirmeyi hedef alan bütüncül bir uygulama yöntemidir.

Kayropraktik: Kas, omurga ve iskelet sisteminin biyomekanik bozuklukları ve bunun sinir sistemi üzerinde oluşturduğu sorunları önlemesiyle ilgilenen destekleyici bir uygulama alanıdır.

Kupa Uygulaması: Kan dolaşımını artırmak için bölgesel vakum oluşturmaya dayanan kuru kupa uygulaması ve belli vücut noktalarında bölgesel vakumla beraber cilt kesikleri oluşturarak kanın alındığı Yaş Kupa uygulamasıdır (Hacamat).

Larva Uygulaması: Lucilia sericata steril larvalarının kronik yaralarda biyodebridman amaçlı kullanılması suretiyle yapılan uygulamadır.

Mezoterapi: Mesoderm kaynaklı organ patolojilerinin iyileşmesini amaçlayan bitkisel veya farmakolojik ilaçların bölgesel küçük dozlarda özel iğneler ve özel tekniklerle cilt içi enjeksiyonu uygulamasıdır.

Proloterapi: Proliferatif ve iritan solüsyonların eklem bağ dokusu içine enjekte edilmesi uygulamasıdır.

Osteopati: Eklemler, kaslar, bağ dokusu ve omurgayı içeren kas-iskelet sisteminin güçlendirilmesine yardımcı olan, total vücut sağlığına odaklanan ve hastalıklarda kas-iskelet sisteminin etkinliği üzerinde duran invaziv olmayan bir tamamlayıcı tıp uygulamasıdır.

Ozon uygulaması: Lokal veya sistemik olarak ozon-oksijen karışımının kullanıldığı uygulama yöntemidir.

Refleksoloji: El, ayak tabanı ve kulaklarda vücudun tüm bölümleri, organ ve bezleriyle ilgili yönlendirici refleks alanların mevcudiyete prensibine dayanır. Bu refleks alanlara herhangi bir cihaz, malzeme, krem, losyon kullanmadan sadece basınç uygulanır.

Müzikterapi: Müzik terapisi konusunda ehliyetli bir profesyonel tarafından, müziğin ve müzik uygulamalarının, bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamada klinik ve kanıt dayalı kullanıldığı uygulamadır.

Yapılan araştırmalar alternatif tedavi yöntemlerinin gelişmekte olan ülkelerde olduğu kadar gelişmiş ülke toplumları tarafından da yoğun bir şekilde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemleri bazen bir tedavi arayışının da ötesinde konvansiyonel tıptaki ilaçların istenmeyen etkilerinden korunma gibi farklı gerekçelere de dayanmaktadır (Ünal ve Dağdeviren, 2019). Bazı araştırmalar, geleneksel tedavi yöntemlerine başvurma nedenleri arasında erişilmesi kolay ve ucuz olması gibi etkenleri de eklemektedir (Öztürk vd., 2005).

Yönetmelikte ifade edilen tedavi yöntemleri incelendiğinde bunların tamamıyla geleneksel tedavi yöntemi olmadığı, mesela Ozon uygulaması gibi, bir kısmının yine modern tıpla birlikte gelişen tamamlayıcı tıp uygulamaları kapsamında olduğu anlaşılmaktadır. Türk toplumunun geleneksel tedavi yöntemleri arasında en bilinen uygulamalar ise Fitoterapi, Sülük uygulaması, Kupa uygulaması ve Müzikterapidir. Apiterapi'nin de kısmen bu uygulamalar arasında dahil edilmesi mümkündür.

Türk toplumunda yaygın olarak kullanılan geleneksel tedavi yöntemleri elbette yukarıda zikredilen uygulamalarla sınırlı değildir. Sağlık bakanlığı ya da tabipler tarafından tasvip ve tavsiye edilmeyen

bazı uygulamaların da halk arasında yaygın olarak kullanıldığı ve rağbet gördüğü bilinen bir gerçektir. Bazı geleneksel yöntemler bölgesel olabildiği gibi bazı yöntemler de yaş ve cinsiyete göre tercih ve uygulama nedeni olabilmektedir (Çınar vd., 2015; Tek, 2019; Konak ve Aktar, 2009). Bu araştırmanın uygulamalı kısmında da Karabük evreninden seçilen örneklem grubuna, modern tıp uygulamaları bilimsel olarak faydası ispatlanmış tamamlayıcı tedavi yöntemleri dışında hangi tip tedavi yöntemlerine başvurdukları ve bu yöntemlerin faydasına olan inanç düzeyleri incelenmiştir. İncelenen 13 değişkenden Hacamat uygulaması, Sülük uygulaması ve Bitkisel tedavi yöntemleri Sağlık Bakanlığı tarafından da kabul gören tedavi yöntemleri arasında yer almaktadır. Uygulamalı araştırma bölümünde detayları verilen istatistiklere göre bu yöntemler arasında faydasına en fazla inanılan yöntem Hacamat uygulaması olduğu halde uygulamada kendisine en fazla yer bulan tedavi yöntemi bitkisel tedavi yöntemi olmuştur. Geleneksel tedavi yöntemlerini inceleyen farklı araştırmalarda da bitkisel tedavi yönteminin en fazla tercih edilen tedavi yöntemi olduğu tespiti yapılmıştır (Araz vd., 2012; Uzun ve Tan, 2004) Hacamat uygulamasına inanç yüksek olduğu halde uygulama oranlarının düşük olmasının nedeni olarak, kullanılan yöntemin insanlar için cazip olmaması ya da hastane vb. yerler dışında bu uygulamaları steril olmayan ortamlarda yapan ehliyetsiz kişilerin varlığı ilk olarak akla gelen hususlardır. Bitkisel tedavide ise, uygulama oranının faydasına olan inançtan yüksek çıkması, televizyon, internet ve sosyal medya gibi ortamlarda bu konudaki bilgilere çok rahat erişilebilmesi ve oldukça yaygın olan aktarlar vasıtasıyla bu tür bitkisel kürlere erişim imkanının kolay olmasıyla açıklanabilir. Kan almaya dayalı tedavi şekilleri olan hacamat ve sülük uygulamalarında hacamatın ön plana çıkması, bazı insanların sülükten çekinmesi ve tiksinişmesiyle de ilgili olabilir. Sülük salgısında çok sayıda farklı kimyasal bulunduğunun tespit edilmesi ve çok sayıda rahatsızlığın tedavisinde sülükten faydalanılabilmesi bu tedavi yöntemine olan ilgiyi artırmaktadır (Küçük ve Yaman, 2019; Yıldız vd., 2014).

Müzikle tedavi ya da bir diğer adıyla Müzikterapi aslında kökü oldukça eskilere dayanan ve geleneğimizde de var olan bir uygulama iken günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur (Tuna ve Özer, 2015). Osmanlı döneminde Şifahanelerde özellikle psikolojik rahatsızlığı bulunan hastaların müzikle tedavi edildiği bilinen bir gerçektir. Farklı hastalıkların tedavisinde farklı müzik makamlarından yararlanılmıştır.² Özellikle Cumhuriyet döneminde Batı müziğine yönelme, Türk müziği ve makamları hakkında halkın bilgisinin azalmasına ve dolayısıyla da farklı makamların insan ruhu üzerindeki etkisi ile ilgili farkındalığın azalmasına neden olmuş olabilir. Bu tedavi yöntemi Üniversite ya da Hastanelerde açılan Müzik terapi merkezleriyle yeniden canlanmaktadır.³

Şifalı sularla tedavi yöntemi de son zamanlarda gittikçe popülerleşmeye başlayan ve medikal turizme katkı sağlayan yöntemler arasındadır. Şifalı sular denilince akla ilk önce kaplıcalar ve SPA merkezleri gelmektedir. Bu tür yerlerde genellikle spor yaralanmaları, kas ağrıları, kireçlenme, romatizma gibi rahatsızlıkların tedavisi amaçlanmaktadır. Şifalı sular zaman zaman dermatik rahatsızlıkların tedavisi için de kullanılmaktadır. Şifalı suların içilmesi yoluyla üriner yol taşlarının temizlenmesi ile ilgili de çok sayıda örnek mevcuttur (Korkmaz, 2019; Topsakal, 2020). SPA merkezlerinin Türk kültüründeki karşılığı olan Türk hamamları da tarih boyunca temizlik, güzelleşme ve sosyalleşme gibi fonksiyonlarına ek olarak bir şifa aracı olarak da görülmüştür (Başa, 2009). Nezle ve grip gibi rahatsızlıkların tedavisi amacıyla halk arasında hamama gidip ter atmak da oldukça popüler bir uygulamadır.

Aslında Uzakdoğu ülkelerinde arı zehri ile yapılan bir tedavi şekli olan apiterapi, geniş anlamda arı ürünleri ile yapılan her türlü tedaviyi ifade etmek üzere de kullanılmaktadır. Kuran'da da bir şifa kaynağı olduğu ifade edilen bal (Nahl, 69), kahvaltı sofralarının da vazgeçilmezleri arasında olması nedeniyle genellikle özel olarak başvurulmuş bir tedavi aracı değil, faydası ve şifasına inanılarak tüketilen bir gıda konumundadır. Bununla birlikte, astım ve bronşit gibi rahatsızlıkların tedavisi amacıyla özel olarak kestane balının tercih edildiği örnekler mevcuttur. Bal dışındaki diğer arı ürünleri olan polen, arı sütü ve propolis ise faydası gözetilerek tüketilen arı ürünleri arasındadır. Koronavirüse karşı vücut bağışıklığını güçlendirmek amacıyla son zamanlarda propolise olan ilgi ve talebin arttığı gözlemlenmektedir. Propolisin bağışıklığı güçlendirmesinin yanında çok değişik kimyasal maddeler içermesi ve antibakteriyel ve antioksidan etkisinden dolayı ilaç, kozmetik sanayi ve gıda sektöründe de kullanılmaya başlamıştır (Doğan ve Hayoğlu, 2012; Onur vd., 2018).

2 <https://cokgezenadam.com/muzikle-tedavi-nasil-yapilir/> adresinden erişildi.

3 <https://npistanbul.com/hastalar-muzikle-tedavi-ediliyor/977> adresinden erişildi.

Tabiplerin ve uzmanların önermediği ve sakıncalı bulduğu, ancak halkın başvurmaya devam ettiği geleneksel tedavi yöntemleri arasında en başta geleni genellikle bel fitiği tedavisi için başvuru bel çektirme tedavisidir. Omurların arasına sıkışan sinirlerin zarar görme ihtimali olan bu tedavi şekli, genellikle ayakları sabitleyip boyundan çekme şeklinde gerçekleştiği için oldukça risklidir. Bel çekme aleti ile bel fitiği hastalarını tedavi eden bir kişi televizyon programlarına bile konu olmuştur. Programda bu yöntem konusunda dikkatli olunması hususunda sunucunun ısrarlı sözlerine rağmen yayının altına gelen yorumların önemli bir kısmının olumlu olması dikkat çekmektedir. Bu olumlu bakış açısı, bu tür uygulamaların toplumda devam edeceğinin de göstergesi konumundadır.⁴ Tabiplerin ve uzmanların önermediği ve sakıncalı bulduğu, ancak halkın başvurmaya devam ettiği bir diğer geleneksel tedavi yöntemi ise kırık-çıkıkçıya giderek bu tür rahatsızlıkları tedavi ettirme uygulamasıdır. Son zamanlarda Türkiye’de gelişen sağlık sistemi ve hizmetlerin önemli bir kısmının ücretsiz olması, bu tür tedavileri yapan kişilerin sayısını azaltmış, kemik kırıklarının yanlış kaynama ve pıhtı gibi komplikasyonlara neden olma ihtimali de insanların bu yöntemle başvurma sıklığını azaltmıştır. Bel çektirme işlemi de risk olmasına rağmen talebin devam etmesi, insanların ameliyatsız bir şekilde rahatsızlıklarından kurtulma istekleriyle açıklanabilir.

Geleneksel tedavi yöntemleri arasında inanca dayalı uygulamaların yüksek oranda rağbet görmesi de dikkat çekmektedir. Talihsiz olaylar yaşayan insanların bunu nazarla ilişkilendirmesi sonucunda kurşun döktürme ve okunma gibi yöntemlere başvurulması yaygındır (Yılmaz, 2014; Gür ve Soykan, 2013). Belli rahatsızlıklara iyi geldiği ile ünlenen türbeler ve ziyaret yerleri, bu tür sıkıntılar yaşayıp deva bulamayan insanlar için bir ümit ışığı olmaktadır. Rahatsızlığı olmadığı halde işlerin hayırlı gitmesi ve sıkıntılarla karşılaşmamak için de Türbe ziyaretleri yapılması ya da buralara adak adanması yaygındır. Psikolojik sıkıntıları ya da korkuları olan insanların ise daha çok okunma ve üzerlerinde muska taşımayı tercih ettikleri görülmektedir. İnanca dayalı tedavi yöntemlerinde dini bilgi düzeyi yüksek olan kişiler tercih edilebildiği gibi, belli hastalıklar üzerinde uzmanlaşmış ocaklara gitmek de yaygındır (Korkmaz, 2019). Kurandan ayetler okuyarak belirli hastalıkların tedavi edilmesi uygulaması İslam inancının öğretilerine uygun bir uygulama olup literatürde Rukye olarak ifade edilmektedir. Ancak rukye yapan kişinin bu iş karşılığında hediye dışında bir ücret beklentisinin olmaması gerekir. Rukye uygulamalarının, hastalığın sebebi olan mikropların ya da diğer etkenlerin yok edilmesinden ziyade, hastaya moral vererek vücut bağışıklığını artırması ya da plasebo etkisi yaparak hastanın iyileşmesine katkıda bulunması beklenebilir. Bu tedavi yöntemi korku, stress, endişe gibi psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte siğil tedavisinde yaygın olarak başvurulduğu gibi bedensel rahatsızlıkların tedavisinde de kullanılmaktadır (Hoşrik, 2010). Buradaki en önemli unsur, okunan kişinin okuyanı bir şifacı olarak görmesi değil okunan ayetleri Allah’ın şifa vermesine bir tevessül aracı olarak görmesidir. Çelebi’nin de ifade ettiği gibi (2008) “Okuma duadan öteye geçmez, şifayı veren ise Allah’tır. Buna karşılık muskacılık yapanların içinde kendilerini şifa dağıtan olarak takdim edenler, insanların yanlış inançlara sapmasına zemin hazırlayanlar ve kazanç temini yoluna gidenler vardır. Bu kişiler ayrıca kendilerini hoca diye tanıttıkları için kamuoyunda din adamı imajının sarsılmasına sebep olmaktadır”.

Yöntem

Nicel araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada, “Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Toplumsal Yansımaları: Karabük Örneği” (Korkmaz, 2019) adlı Yüksek Lisans tez çalışması için araştırmacıların birlikte hazırladıkları ve Karabük ili evreninde uyguladıkları iki farklı ölçekten oluşan bir survey araştırmasının daha önce yayımlanmayan verilerinden faydalanılarak faktör analizi temelinde geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ve uygulama örüntüleri analiz edilecektir. Anket soruları farklı yaş, eğitim, cinsiyet, ikamet yeri (köy-kent merkezi) ve sosyo-ekonomik durumdaki 400 bireye yöneltilmiştir. Örneklem seçiminde olasılığa dayalı (tesadüfi) örnekleme yöntemlerinden alan örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları SPSS programı ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ve cevapların frekans dağılımları tek bir tabloda birleştirilerek gösterilmiştir. Ayrıca, değişkenler arasındaki ilişki ki-kare analizi yapılarak incelenmiş ve önemli görülen bazı bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek için Croanbach’s Alfa değerlerine bakılmıştır. Faktör analizinin geçerliğini belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett küresellik testleri yapılmıştır.

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=qBMjBkktB0A>.

Uygulamalı Araştırma Araştırma Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde; katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular, katılımcıların geleneksel tedavi yöntemleri ile ilgili inanç ve tutumlarının frekans analizleri, kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik analizleri, faktör analizi ve elde edilen bulguların yorumları yer almaktadır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bulgular

Araştırmaya dahil olan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular aşağıda Görsel 1’de gösterilmiştir. Katılımcıların cinsiyet dağılımları eşittir. Katılımcıların ikamet yerleri kırsal bölge ve şehir merkezlerinden karışık olarak seçilmiştir. Merkezde oturanların sayısı daha fazladır. Katılımcılar 4 farklı yaş grubuna dağılmıştır. Araştırma soruları ergen bireyleri de ilgilendirdiği için yaş grubuna ergenler de dahil edilmiştir. Diğer yaş grupları genç, orta yaşlı ve yaşlı olara sınıflanmıştır. Eğitim düzeyi de alt, orta ve üst olmak üzere üç grupta toplanmıştır (Korkmaz, 2019).

a. Cinsiyete İlişkin Bulgular			
Cinsiyet	Sayı	Yüzde (%)	Geçerli %
Kadın	200	50,0	50,0
Erkek	200	50,0	50,0
Toplam	400	100,0	100,0

b. Yaşanılan Yere İlişkin Bulgular			
Yaşanılan Yer	Sayı	Yüzde (%)	Geçerli %
Merkez	290	72,5	72,9
Köy	67	16,8	16,8
Her İkisi	41	10,3	10,3
Cevapsız	2	,5	
Toplam	400	100,0	100,0

c. Yaşa İlişkin Bulgular			
Yaş	Sayı	Yüzde (%)	Geçerli %
15-19	56	14,0	14,0
20-35	119	29,8	29,8
36-50	154	38,5	38,5
51 ve Üzeri	71	17,8	17,8
Toplam	400	100,0	100,0

Görsel 4. Eğitim Düzeyine İlişkin Bulgular			
Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde (%)	Geçerli %
İlköğretim	87	21,8	21,8
Lise	132	33,0	33,0
Üniversite ve üzeri	181	45,3	45,3
Toplam	400	100,0	100,0

Görsel 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri.

Frekans Analizleri

Yukarıda demografik özellikleri verilen katılımcıların, geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma düzeyleri ile ilgili bulgular aşağıda Görsel 2’de gösterilmiştir.

Geleneksel tedavi yöntemleri içerisinde faydasına en fazla inanılan yöntemin Hacamat tedavisi olduğu görülmektedir. Bitkisel ilaçla tedavi ve literatürde Rukye olarak da ifade edilen okuyarak tedavi yöntemlerinin faydasına inanma düzeyleri de oldukça yüksektir. Bu üç yönteme kıyasla görece olarak düşük kalsa da Sülükle tedavi ve Şifalı sularla tedavi yöntemlerinin faydasına inanma düzeylerinin de oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Geleneksel tedavi yöntemleri içerisinde faydasına inanılma oranı en düşük olan yöntemin Kurşun döktürme tedavisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Bel çektirme, Muska taşıma, Kırık çıkıkçıya gitme ve Ocaklı kişilere gitme yöntemleri izlemektedir (Korkmaz, 2019).

	Hiç	Çok Az	Az	Orta	Fazla	Çok Fazla
	0	1	2	3	4	5
Eczaneden İlaç Alma (Doktora Gitmeden)	27,5	25,3	12,5	22,3	7,8	4,8
Bitkisel İlaçla Tedavi	11,8	16,0	14,0	32,5	14,3	11,5
Şifalı Sularla Tedavi	26,8	13,5	16,5	26,3	11,5	5,3
Hamama Gitme	36,8	13,0	15,8	22,5	7,5	4,5
Türbeye Gitme	42,5	17,3	15,3	14,5	6,3	4,3
Ocaklı (el almış) Kişilere Gitme	50,5	18,0	9,8	13,0	5,5	3,3
Kurşun Döktürme	71,8	11,0	5,8	6,5	4,0	1,0
Muska Taşıma	54,0	14,5	7,8	11,5	7,0	5,3
Okuma / Hocaya Okunma (Rukye)	34,5	12,5	8,3	19,0	11,0	14,8
Sülük Tedavisi	37,8	12,8	8,3	18,8	12,8	9,8
Hacamat Yaptırma	31,5	10,0	9,0	18,3	13,8	17,5
Bel Çektirme	54,8	14,0	8,5	14,8	4,8	3,3
Kırık Çıkıkçıya Gitme	52,3	12,0	10,0	14,8	5,8	5,3

Görsel 2: Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma düzeyi (%).

Katılımcıların, geleneksel tedavi yöntemlerine başvurma sıklığı ile ilgili bulgular aşağıda Görsel 2'de gösterilmiştir. Başvurulan geleneksel tedavi yöntemleri arasında en fazla başvuru yapılan yöntemin Bitkisel ilaçlarla tedavi yöntemi olduğu görülmektedir. Bu yöntemi Rukye (okuyarak/okunarak) tedavi yöntemi izlemektedir. Katılımcıların en az başvurduğu yöntemin ise bel çektirme tedavisi olduğu görülmektedir. Kurşun döktürmenin de uygulamada kendisine çok fazla yer bulamadığı anlaşılmaktadır (Korkmaz, 2019).

	Hiç	Çok Az	Bazen	Sık Sık
	0	1	2	3
Eczaneden İlaç Alma (Doktora Gitmeden)	38,5	28,3	27,8	5,5
Bitkisel İlaçla Tedavi	24,0	23,5	33,3	19,3
Şifalı Sularla Tedavi	57,8	23,0	15,8	3,5
Hamama Gitme	62,8	17,5	15,0	4,5
Türbeye Gitme	61,5	15,8	18,3	4,5
Ocaklı (el almış) Kişilere Gitme	73,8	16,3	8,8	1,3
Kurşun Döktürme	84,0	9,5	5,3	1,3
Muska Taşıma	79,8	9,8	7,3	3,3
Okuma / Hocaya Okunma (Rukye)	49,5	17,5	21,0	11,8
Sülük Tedavisi	81,5	8,0	7,8	2,8
Hacamat Yaptırma	71,3	10,5	13,0	5,0
Bel Çektirme	84,5	8,3	5,3	2,0
Kırık Çıkıkçıya Gitme	79,3	15,3	4,3	1,3

Görsel 3: Geleneksel tedavi yöntemlerine başvurma sıklığı (%).

Her iki tabloda yer alan değişkenlerin bağımsız değişkenlerle olan ilişkisine ki-kare analiziyle bakılmıştır. Araştırmanın makale boyutunda olması nedeniyle ilgili tablolar ve anlamlılık düzeyleri ayrıntılı olarak verilmeyecektir.

Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma konusunda farklı değişkenlere göre elde edilen ve değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunan ($p < 0,005$) önemli bulgular şu şekildedir:

Cinsiyet değişkeni ile yapılan değerlendirmede sülük ve hacamat tedavisine kadınların daha fazla rağbet ettikleri gözlemlenmiştir.

Genç ve Orta yaş grupları, rukye (okuma/okunma) tedavisinin faydasına diğer yaş gruplarına göre daha fazla inanmaktadır. Bitkisel tedavi yöntemleri de yine bu yaş grubunda daha fazla rağbet görmektedir.

Bitkisel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma düzeyi diğer eğitim düzeyi gruplarına mukayeseye Üniversite mezunlarında daha yüksek çıkmaktadır.

Gelir düzeyi yükseldikçe rukye (okuma/okunma) tedavisinin faydasına inanma oranlarının düştüğü gözlemlenmektedir.

Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama konusunda farklı değişkenlere göre elde edilen önemli bulgular ise şu şekildedir:

Cinsiyet değişkeni ile yapılan değerlendirmede hamama gitmenin erkekler arasında daha yaygın olduğu görülmüştür. Rukye (okuma/okunma) ile tedavi kadınlar arasında daha yaygınken, bel çektirme tedavisinin erkekler arasında daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Yaş değişkeni ile yapılan değerlendirmede sülük ve hacamat tedavilerinin orta yaş grubunda (36-50) yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Hamama gitme ve şifalı sularla tedavi yöntemleri de yine bu yaş grubunda yoğunlaşmaktadır.

Eğitim düzeyi ile yapılan değerlendirmede eğitim düzeyi yükseldikçe kurşun dökürme uygulamasının azaldığı, doktora gitmeden eczaneden ilaç almanın ise eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı görülmüştür.

Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Araştırmada, daha önce araştırmacıların "Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Toplumsal Yansımaları: Karabük Örneği" (Korkmaz, 2019) adlı Yüksek Lisans tez çalışması için birlikte hazırladıkları iki farklı ölçekten oluşan bir survey araştırmasının verilerinden faydalanılmıştır. Bu ölçekler, "**Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeği**" ve "**Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama tutum ölçeği**" olmak üzere iki farklı başlık altında analiz edilecektir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenirliliği bağlamında, ilk önce 13 değişkenden oluşan **geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeği** nin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmış ve örneklem hacmi yeterlilik değeri 0,846 olarak tespit edilerek oldukça tatmin edici düzeyde olduğu görülmüştür. Bartlett küresellik testi sonucunda ise anlamlılık düzeyinin yeterli olduğu görülmüştür (sig: ,000). Bu sonuçlar kapsamında geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeği için faktör analizi yapılması uygun görülmüş ve yapılan faktör analizi sonucunda Görsel 4'teki sonuçlara ulaşılmıştır (Değeri 0,30'un altında kalan katsayı değerleri ihmal edilmiştir).

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenirliliği bağlamında ikinci olarak 13 değişkenden oluşan **Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama tutum ölçeği** nin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi için yine Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmış ve örneklem hacmi yeterlilik değeri 0,760 olarak tespit edilerek tatmin edici düzeyde olduğu görülmüştür. Bartlett küresellik testi sonucunda da anlamlılık düzeyinin yeterli olduğu görülmüştür (sig: ,000). Bu sonuçlar kapsamında geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama tutum ölçeği için faktör analizi yapılması uygun görülmüş ve yapılan faktör analizi sonucunda Görsel 5'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Faktör Analizi

Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeği ile ilgili yapılan faktör analizi sonucunda geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanmanın 4 alt boyutu olduğu görülmüştür (Görsel 4). Bunlar;

- 1. Din ve inanç temelli tedavi yöntemlerinin faydasına inanma
- 2. Gelenek ve Tecrübelerle dayalı tedavi yöntemlerinin faydasına inanma
- 3. Kan aldirmaya dayalı tedavi yöntemlerinin faydasına inanma
- 4. Bilimsel olarak tasvip edilmeyen tedavi yöntemlerinin faydasına inanma

Şeklinde sıralanmaktadır.

Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeğinin toplam varyans açıklama oranı %64,55 olarak belirlenmiştir. Din ve inanç temelli tedavi yöntemlerinin faydasına inanma alt boyutu için varyans açıklama oranı %18,98; Gelenek ve Tecrübelerle dayalı tedavi yöntemlerinin faydasına inanma alt boyutu için varyans açıklama oranı %16,46; Kan aldirmaya dayalı tedavi yöntemlerinin faydasına inanma alt boyutu için varyans açıklama oranı %16,38 ve Bilimsel olarak tasvip edilmeyen tedavi yöntemlerinin faydasına inanma alt boyutu için varyans açıklama oranı %12,72 olarak ölçülmüştür. Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeğinin genel güvenilirlik katsayısı Cronbach's Alpha değeri 0,855 olarak hesaplanmıştır.

Rotated Component Matrixa	Component			
	1	2	3	4
Kurşun döktürmenin faydasına inanma	,684			
Türbeye gitmenin faydasına inanma	,667			
Muska taşımanın faydasına inanma	,653			,308
Okuma/hocaya okunmanın (rukye) faydasına inanma	,633		,470	
Ocak (el almış) kişilere gitmenin faydasına inanma	,633	,333		
Bitkisel ilaçla tedavinin faydasına inanma		,774		
Şifalı suarla tedavinin faydasına inanma	,313	,657	,456	
Hamama giderek tedavi olmanın faydasına inanma		,642		
Doktora gitmeden eczaneden ilaç almanın faydasına inanma		,601		,501
Sülükle tedavi olmanın faydasına inanma			,800	
Hacamat yaptırmanın faydasına inanma			,798	
Bel çektirme yöntemiyle tedavinin faydasına inanma				,768
Kırık çıkıkçıya gitme yöntemiyle tedavinin faydasına inanma				,698

Görsel 4: Geleneksel tedavi yöntemlerinin faydasına inanma ölçeği faktör yükleri.
Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama ölçeği ile ilgili yapılan faktör analizi sonucunda geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama tutumunun da yine 4 alt boyutu olduğu görülmüştür (Görsel 5). Ölçekte yer alan tutumlar;

- 1. Din temelli tedavi yöntemlerine başvurma
- 2. Kan aldirmaya dayalı tedavi yöntemlerine başvurma
- 3. Gelenek ve Tecrübelerle dayalı tedavi yöntemlerine başvurma
- 4. Din ve bilim tarafından genel olarak tasvip edilmeyen tedavi yöntemlerine başvurma

Şeklinde sıralanmaktadır.

Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama tutum ölçeğinin toplam varyans açıklama oranı %54,54 olarak belirlenmiştir. Din temelli tedavi yöntemlerine başvurma alt boyutu için varyans açıklama oranı %13,96; Kan aldirmaya dayalı tedavi yöntemlerine başvurma alt boyutu için varyans açıklama oranı %13,94; Gelenek ve Tecrübelerle dayalı tedavi yöntemlerine başvurma alt boyutu için varyans açıklama oranı %13,66; ve Bilimsel olarak tasvip edilmeyen tedavi yöntemlerine başvurma alt

boyutu için varyans açıklama oranı %12,96 olarak ölçülmüştür. Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulama tutum ölçeğinin genel güvenilirlik katsayısı Cronbach's Alpha değeri 0,737 olarak hesaplanmıştır.

Rotated Component Matrixa				
	Component			
	1	2	3	4
Okuma/ hocaya okunma yöntemine başvurma sıklığı	,797			
Muska taşıma yöntemine başvurma sıklığı	,684			
Tedavi maksadıyla ocak (el almış) kişilere başvurma sıklığı	,437		,371	
Sülük Tedavisine başvurma sıklığı		,858		
Hacamat yaptırma tedavi yöntemine başvurma sıklığı		,849		
Hamama gitme tedavi yöntemine başvurma sıklığı			,804	
Şifalı sularla tedavi yöntemini kullanma sıklığı	,333		,662	
Türbeye gitme tedavi yöntemine başvurma sıklığı			,592	
Bitkisel ilaç tedavisi kullanma sıklığı	,320		,335	
Kırık çıkıkçıya gitme tedavi yöntemine başvurma sıklığı				,765
Bel Çektirme tedavi yöntemine başvurma sıklığı				,691
Doktora gitmeden eczaneden ilaç alma sıklığı				,520
Kurşun döktürme tedavi yöntemine başvurma sıklığı	,383			,466

Görsel 5: Geleneksel tedavi yöntemlerine başvurma örüntüleri faktör yükleri.

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Faktör Analizi ile Elde Edilen Bulguların Değerlendirmesi

Geleneksel tedavi yöntemlerini inanma ve bu tedavi yöntemlerini uygulama ile ilgili geliştirilen her iki ölçekte yer alan maddeler aynı olmasına rağmen, faktör analizi sonucunda alt boyutlarda bazı farklılaşmaların olduğu görülmüştür. Bu farklılaşmanın en temel nedeni, zikredilen yöntemlerin; din, kültür, gelenek ve hurafe gibi unsurların bir ya da birden fazla özelliğini birlikte barındırmalarıdır. İnanç ve uygulama boyutları farklılaşan maddeler; Türbeye gitmek, Kurşun döktürmek ve Doktora gitmeden ilaç kullanmak şeklinde sıralanmaktadır. Türbeye gitme inancı ilk bakışta bütünüyle din temelli bir tutum gibi algılansa da bu tutumun sosyal hayata yansımaları söz konusu olunca din temelli olmaktan ziyade gelenek ve inanca dayalı bir tutum olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, türbe ziyaretlerinde yapılan uygulamalar ile ilgili dini otoritelerin bazı açıklamaları da bu uygulamaların bir kısmının dinî kaynaklı olmaktan ziyade kültürel kaynaklı olduğu tezini desteklemektedir.

Kurşun döktürmek de inanç boyutunda Din ve inanç temelli tedavi yöntemleri başlığı altında yer alırken uygulama boyutunda Din ve bilim tarafından genel olarak tasvip edilmeyen tedavi yöntemleri ile aynı grupta yer almıştır. Doktora gitmeden ilaç almak ise inanç boyutunda Gelenek ve Tecrübeler dayalı tedavi yöntemleri grubunda yer alırken, uygulama boyutunda Din ve bilim tarafından genel olarak tasvip edilmeyen tedavi yöntemleri arasında yer almıştır. Bu sonuçlar, Kurşun döktürmek ve Doktora gitmeden ilaç kullanmanın faydasına gerçek anlamda inanılmadığı şeklinde bir sonuç çıkarmamızı mümkün kılmaktadır.

Tedavi maksadıyla ocak (el almış) kişilere başvurma, hem geleneklere ve hem de dine dayalı geleneksel tedavi yöntemleri alt boyutunda faktör yüküne sahiptir. Ocaklara başvurma, din temelli uygulamalar arasında daha yüksek faktör yüküne sahip olması, bu uygulamalarda genellikle dini motiflerin kullanıldığını göstermektedir.

Kurşun döktürme uygulaması hem din temelli uygulamalar ve hem de din ve bilimin tasvip etmediği uygulamalar boyutlarında faktör yüküne sahiptir. Kurşun döktürme uygulamalarında bazı dini motifler kullanılsa da bu boyutta faktör yükü düşük çıkmaktadır. Kurşun döktürme uygulamasının, din ve bilimin tasvip etmediği uygulamalar başlığı altında yüksek faktör yüküne sahip olması ise isabetli olmuştur.

Değerlendirme ve Sonuç

Geleneksel tedavi yöntemleri ve tamamlayıcı tıp uygulamaları son yıllarda yoğun bir şekilde gündeme gelmeye başlamış ve bazı uygulamalar halk arasında popülerleşmeye başlamıştır. Bu yöntemlerin bir kısmı Anadolu bilgelğine dayalı halk hekimliği uygulamalarıdır. Bunun yanında, cehalet, istismar, imkansızlık gibi sebeplere bağlı olarak ortaya çıkmış olan uygulamalara rastlamak da mümkündür. Ayrıca, akupunktur vb. farklı toplumlarda uygulanan ve olumlu sonuçlar alınan uygulamaların da yaygın olarak kullanılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Geleneksel tedavi yöntemlerinin son yıllarda görece olarak daha fazla gündeme gelmesinin nedeni olarak, geleneksel yöntemlerin bazılarının konvansiyonel tıp tarafından kabul görmeye başlaması ve Türkiye özelinde de Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının nasıl uygulanacağı ile ilgili bir yönetmelik hazırlanarak bazı uygulamaların bilimsel olarak faydalı olduğunun kabul edilmesi gibi hususların etkili olduğu söylenebilir. Araştırma verilerinin de ortaya koyduğu gibi, insanların tedaviye olan ihtiyaçları devam ettiği müddetçe alternatif yöntem arayışları da devam edecektir. Dolayısıyla ortaya çıkan iyi ve kötü uygulamalar ekseninde geleneksel tedavi yöntemleri ile ilgili tartışmalar da devam edecektir. Araştırmada faktör analizi ile incelenen Geleneksel tedavi yöntemleri içerisinde hem inanç ve hem de uygulama boyutunda en yüksek faktör yüküne sahip olan uygulamaların Hacamat ve Sülük tedavisi olduğu tespit edilmiştir. İnanç boyutunda, en düşük faktör yüküne sahip olan öge Doktora gitmeden tavsiye üzerine eczaneden ilaç almak olmuştur. Uygulama boyutunda ise en düşük faktör yüküne sahip olan öge Bitkisel ilaçla tedavi olmak olmuştur. Bu sonuçlar, inanç boyutu söz konusu olduğunda geleneksel tedavi yöntemlerini benimsemeye fayda ve bilimselliğin ön plana çıktığını, uygulama boyutunda ise kolay erişilebilirlik, düşük maliyet vb. farklı hususların da etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Bilgilendirme Notu

Bu makalenin uygulamalı araştırma bölümünde yapılan faktör analizleri, araştırmacının danışmanlığında yürütülen “Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Toplumsal Yansımaları: Karabük Örneği” başlıklı yüksek lisans tezi için toplanan verilerden elde edilmiştir.

Kaynakça

- Araz, N., Taşdemir, H. S., Kılıç, S. P. (2012). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Tıp Dışı Alternatif Ve Geleneksel Uygulamalar Konusundaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi: 1(4), 239-251. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil>.
- Aslan, M., Şahne, B. S., & Şar, S. (2016). Dünya'daki Geleneksel Tedavi Sistemlerinden Örnekler: Genel Bir Bakış. Lokman Hekim Dergisi: 6(3) : 100-105. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mutftd>.
- Başa, B. A. (2009). Türk Hamam Kültürünün Spa & Wellness Mekânlarının Tasarımına Etkileri. Journal of World of Turks: 1(1), 207-220. <https://journals.indexcopernicus.com/search/journal/issue?issueId=97676&journalId=38330>.
- Çelebi, İ. (2008). Rukye. DİA. C. 35. 219-222.
- Çınar, İ. Ö., Aslan, G. K., Kartal, A., İnci, F. H., Koştı, N. (2015). Annelerin 0-1 yaş bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. TAF Prev Med Bull: 14(5), 378-386. DOI: 10.5455/pmb.1-1426018987.
- Doğan, N., & Hayoğlu, İ. (2012). Propolis ve Kullanım Alanları. HR. Ü. Z. F. Dergisi: 16(3): 39-48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/harranziraat>.
- Gür, D., Soykan, A. (2013). Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği / Evil Eye and Amulets in Anatolian Culture: The Case of Safranbolu. Journal of History Culture and Art Research: 2(3), 115-158. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v2i3.258>.
- Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D., McBride, B. (2006). Kültürel Antropoloji. Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Hoşrik, M. E. (2010). Dua ve Plasebonun Siğiller Üzerindeki Etkisi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konak, A., & Aktar, O. (2009). Medikal Antropoloji Çerçevesinde Tunceli / Ovacık'ta Geleneksel Sağlıkta Yöntemleri. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi: 35(2): 156-187. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumusosbil>.
- Korkmaz, Z. (2019). Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Toplumsal Yansımaları: Karabük Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji A.B.D.
- Küçük, M. O., & Yaman, O. (2019). Tıbbi Sülük Terapisi (Hirudoterapi). Journal of BSHR 2019;3 (Özel Sayı): 29-46.
- Onur, E., Nalbantsoy, A., Kışla, D. (2018). İmmünoterapi ve Propolisin Kanser İmmünoterapisinde Kullanım Potansiyeli. Food and Health, 4(4), 231-246. DOI: 10.3153/FH18023.
- Öztürk, M., Uskun, E., Özdemir, R., Çınar, M., Alptekin, F., & Doğan, M. (2005). Isparta İlinde Halkın Geleneksel Tedavi Tercihini. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2005, 13: 179-186.
- Tek, R. (2019). Sağlıkta Ocaklarının Tipolojisi Üzerine Bir Deneme: Kayseri Örneği. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7 (20) , 154-177 . DOI: 10.33692/avasyad.664218.
- Topsakal, Y. (2020). Balneoterapi: Malatya İspendere Şifalı Suyunun Tamamlayıcı Tedavide Kullanımının Turizm Kapsamında İncelenmesi, Gaziantep University Journal of Social Sciences: 19(1), 96-108. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>.
- Tuna, A. & Özer, M. C. (2015). Bergama Asklepion'unda Bir Sağlıkta Yöntemi Olarak Müzik. 2015 (7): 63-73
- Uzun Ö., & Tan, M. (2004). Nursing Students' Opinions and Knowledge About Complementary and Alternative Medicine Therapies. Complement Ther Nurs Midwifery. Nov; 10(4): 239-44. doi: 10.1016/j.ctnm.2004.06.004. PMID: 15519942.
- Ünal, M., & Dağdeviren, H. N. (2019). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemleri. Eurasian Journal of Family Medicine. 8(1): 1-9. doi:10.33880/ejfm.2019080101.
- Yıldız, S., Eriş, S., Polat, N.Y., Ürper, S., Kurt, Y., Kurt, B.B., Yıldız, Ü.G. (2014). Sülük Tedavisi. Integr Tıp Derg.: 2(1), 21-25. <http://www.integratiftipdergisi.com/>.
- Yılmaz, S. (2014). Nazar, Büyü, Fal: İnançlar-Uygulamalar. Ankara: Divankitap.

İnternet Kaynakları

- <https://cokgezenadam.com/muzikle-tedavi-nasil-yapilir/> adresinden erişildi.
- <https://npistanbul.com/hastalar-muzikle-tedavi-ediliyor/977> adresinden erişildi.
- <https://www.youtube.com/watch?v=qmMjBkktBOA> adresinden erişildi.